

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Девіленєва Вікторія Олександрівна

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Бойченко
Валентина Василівна

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, професор Коберник Галина
Іванівна

Захист відбудеться 18.05.22 року о 9:00 год. на засіданні ЕК кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього
менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Проблема формування громадянської компетентності в психолого–педагогічних дослідженнях

1.2. Характеристика основних понять дослідження

1.3 Структура громадянської компетентності студентів педагогічного університету

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2.1. Характеристика стану сформованості громадянської компетентності студентів педагогічного університету

2.2. Шляхи вдосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх педагогів

2.3. Аналіз ефективності процесу формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з актуальних проблем України на сучасному етапі її розвитку є недостатня сформованість громадянського суспільства, без чого неможливе становлення правової, демократичної держави. Розвиток громадянського суспільства насамперед залежить від рівня сформованості демократичної культури населення, важливих громадянських якостей, що визначаються мірою відповідальності за державу, місцем кожного громадянина в ній та суспільстві загалом.

Одним із головних завдань у становленні демократичної, правової держави є формування свідомого соціуму, що передбачає виховання почуття громадянського обов'язку, забезпечення можливостей задоволення особистих та суспільних інтересів кожного.

Сучасна освіта постає вагомим чинником формування людини – громадянина демократичної держави, здатного до соціалізації, що поважає права і свободи особистості, виявляє шанобливе ставлення до мови, традицій, культури власного народу та світу. А отже, володіє громадянською компетентністю.

Про актуальність громадянської освіти свідчать прийняті в останні роки такі документи, як «Концепція національного громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепція громадянської освіти в Україні». У них підкреслюється пріоритетність виховання особистості, якій притаманні якості і риси характеру національно свідомого громадянина, патріота, що спрямовує почуття і вчинки на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Проблема громадянської освіти порушена в державних документах останнього періоду. Сьогодні Міністерство освіти і науки України пропонує для громадського обговорення проєкт Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030 року та план заходів щодо її реалізації. У Законі України «Про освіту» (2017) зазначається, що формування громадянської

компетентності є одним із пріоритетних завдань освіти. У законі «Про вищу освіту» зазначається, що одним з основних завдань закладу вищої освіти є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності.

Проблема формування та розвитку громадянської компетентності у підростаючого покоління розглядається в низці досліджень сучасних вчених політологів, соціологів, психологів, педагогів та ін. У яких доводиться важливість розвитку правової та політичної культури особистості, формування її громадянської компетентності для побудови розвиненої демократичної держави. Дослідженням означеної проблеми займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких: Хорхе, Наталія Гонсалес Фернандес, Г. Алмонд, О. Пометун, В. Степаненко та ін.

Окремі аспекти громадянської компетентності як наукової проблеми досліджували: А. Маркова, В. Столін, О. Овчарук, О. Пометун, Є. Мединський, Ю. Підлісна, В. Степаненко та інші. Проблема формування громадянської зрілості висвітлена в працях Т. Абрамян, О. Волжиної, О. Газмана, Г. Гревцевої, Ж. Завадської, Т. Мироненко, В. Радула, В. Сеніна, О. Сухомлинської, Р. Хмельюк. У зарубіжній педагогіці проблему досліджували: А. Адлер, К. Вейнберга, К. Джанга, Г. Кершенштейнера, Х. Мюнклера та ін. Психологічні особливості формування громадянськості особистості досліджували: М. Боришевський, Л. Бурлачук, Л. Виготський, В. Давидов, І. Кон, О. Красовська, О. Леонтьєв, Т. Титаренко та інші.

Під компетентністю людини розуміють динамічну комбінацію знань, умінь, навичок і ставлень, набутих спеціально організованим шляхом, що дають їй змогу успішно соціалізуватися, ефективно здійснювати професійну та/або навчальну діяльність. Громадянська компетентність – це показник діяльності особистості в соціумі, який підпорядковується громадянським цінностям, нормам та правилам.

Життя суспільства є складним і багатограним, щоб стати успішною людиною, студент має набути компетентності різних сфер життя: політичної, економічної, духовної, соціальної тощо.

Набуті вміння дають змогу діяти компетентно й професійно. Тому студентам педагогічного університету потрібно опанувати відповідними якостями, що формують їх громадянську зрілість, культуру та позицію як особистості. Громадянську компетентність слід виокремити як одну з ключових компетентностей людини, оскільки під громадянською компетентністю розуміють здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки, з метою розвитку демократичної правової держави та громадянського суспільства.

Водночас, у наукових дослідженнях бракує цілісного аналізу теорії і практики щодо організації процесу формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету.

Актуальність проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження: **«Формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність шляхів удосконалення процесу формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати проблему громадянської компетентності студентів у психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Здійснити аналіз стану сформованості громадянської компетентності студентів педагогічного університету.
3. Визначити та перевірити ефективність шляхів удосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Об'єкт дослідження – громадянська компетентність студентів педагогічного університету.

Предмет дослідження – шляхи формування у студентів громадянської компетентності.

Методи дослідження. Для виконання дослідження були застосовані такі методи дослідження: *теоретичні*: вивчення та аналіз психолого–педагогічних, методичних та нормативних джерел; *емпіричні*: спостереження, бесіди, анкетування студентів, педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, факультету соціальної та психологічної освіти. Загальна кількість респондентів 60 осіб.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що у ній проаналізовано сутність понять: «компетентність», «громадянська компетентність», «громадянська компетентність майбутніх педагогів» та розкрито особливості структури громадянської компетентності студентів педагогічного університету.

Практичне значення дослідження визначається тим, що обґрунтовано ефективність шляхів удосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх педагогів, що може бути використано як для підготовки студентів, так і під час стажування діючих педагогів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались на засіданні проблемної групи і кафедри педагогіки та освітнього менеджменту. Матеріали роботи представлені у доповіді на XII Всеукраїнській науково–практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (Умань, 2021).

Публікації автора. За темою дослідження опубліковано тези: «Проблема формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету»

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, додатків, списку використаних джерел (86 найменувань). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 115 сторінок, з них 85 – основного тексту.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та зарубіжних і вітчизняних досліджень з означеної проблеми, нами теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність шляхів удосконалення процесу формування громадянської компетентності студентів педагогічного університету, що дозволило нам зробити такі висновки, відповідно до завдань кваліфікаційного дослідження:

1. Нами проаналізовано проблему громадянської компетентності студентів педагогічного університету і визначено, що для майбутніх педагогів розвиток громадянської компетентності є надзвичайно важливим. Адже конкурентоспроможність випускника на ринку праці залежить не лише від його професійних навичок, але й від набутих ним компетентностей упродовж навчання. Сьогодні, одним з головних завдань сучасної освіти є створення умов та сприяння формуванню громадянської компетентності студентів в умовах освітнього середовища педагогічного університету.

У результаті аналізу психолого-педагогічних досліджень можна зробити висновок, що громадянськість є складною багаторівневою категорією, у змісті якої цілісно поєднуються інтелектуальні, емоційно-вольові і практичні аспекти життєдіяльності й стосунки людини як члена суспільства та держави.

У педагогічній науці дослідники виокремлюють громадянську компетентність як системну одиницю, що є сукупністю знань, умінь, навичок, цінностей та досвіду особистості. У нормативних джерелах громадянська компетентність розглядається як інтегративна якість, що формує здатність людини реалізовуватися як громадянинові у суспільстві і державі.

Відповідно головною метою громадянської освіти є виховання громадян для життя в демократичній державі, громадянському суспільстві шляхом формування у них стійких уявлень про світ, суспільство, державу, його інститути, основні соціальні зв'язки та відносини, політичні й правові засоби регулювання суспільного життя.

Наявні підходи до виділення структури громадянської компетенції та самого поняття «компетентності» дало змогу виділити складники (особистісний, когнітивний, діяльнісний) та визначити рівні громадянської компетентності студентів – майбутніх педагогів (високий, середній, низький) за відповідними ознаками.

В основі громадянської компетентності лежить мотиваційно-ціннісна складова або гуманістична ціннісна диспозиція, що є сукупністю громадянських цінностей, мотивів, потреб.

Громадянську компетентність слід розуміти як змогу особистості активно, відповідально і беззаперечно відстоювати та реалізувати свої громадянські права й обов'язки. Варто наголосити, що саме громадянська компетентність майбутнього педагога є тією здатністю, яка допоможе здійснювати свою професійну діяльність на більш високому фаховому рівні.

2. Також здійснено аналіз стану сформованості громадянської компетентності студентів педагогічного університету. Отримавши результати, щодо рівня сформованості досліджуваної якості, дійшли висновку, що більшості студентів педагогічного університету відповідає середньому та низькому рівню сформованості громадянської компетентності, який характеризується знанням символів, оберегів своєї країни, базовими знаннями про права та обов'язки громадянина в суспільстві, неактивною громадянською позицією та залученістю до громадського життя. У особистості із середнім рівнем ці якості проявляються несистематично, на низькому рівні сформованості такі якості виражені слабо або несформовані.

3. Нами визначено та перевірено ефективність шляхів удосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. Провівши експериментальне дослідження та порівнявши результати дослідження експериментальної і контрольної груп, з'ясували, що в учасників ЕГ наявні значні позитивні зміни стану сформованості громадянської компетентності (громадянської активності та обізнаності про державу і рідний край, зокрема). Порівняно з КГ, в яких також прослідковуються деякі зміни, але

не значні, які зумовлені природнім розвитком, дорослішанням.

Враховуючи вищенаведені результати, можемо зробити висновок, що запропоновані методи, засоби, форми для удосконалення процесу формування громадянської компетентності студентів є ефективними і дійсно сприяють підвищенню рівня досліджуваної якості майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти.